

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: //Зб.наук. праць. – Випуск 27 / Редкол.: М.І. Сметанський (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ фірма "Планер", 2009. – С.328-332.

УДК 811.161.2(07)

Підгурська В.Ю.

асистент кафедри філології і лінгводидактики
Житомирського державного університету імені Івана Франка

АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВИ

У статті розглядається класифікація традиційних методів навчання як один із важливих інструментів навчального процесу, що сприяє формуванню мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів. Дається стисла лінгвістична характеристика основних найоптимальніших методів навчання, які уможливають повноцінну комунікативну спрямованість навчального процесу.

Ключові слова: традиційні методи, інформаційні методи, метод вправ, метод спостереження над мовою.

Подгурская В.Ю. Анализ традиционных методов формирования языковых коммуникативных умений студентов в процессе изучения языка и методики его преподавания в начальных классах

В статье рассматривается классификация традиционных методов обучения как один из важнейших инструментов учебного процесса, который способствует формированию языковых коммуникативных умений будущего учителя начальных классов. Дается краткая лингвистическая характеристика основных наиболее оптимальных методов обучения, которые делают возможным полноценную коммуникативную направленность учебного процесса.

Ключевые слова: традиционные методы, информационные методы, метод упражнений, метод наблюдения над языком.

Yu.V. Podgurskaya Analysis of traditional methods of formation of language communicative skills of students in the process of language learning and methods of its teaching at the primary school.

The article dwells upon the classification of the traditional methods of teaching as one of the important instruments of the process of teaching that contributes to the development of communicative skills of future primary school teachers. It provides brief linguistic characteristics of main most effective methods of teaching that allow adequate communicative targeting of teaching process.

Key words: traditional methods, information methods, method of exercises, language observation method.

Стрімкий розвиток теорії і практики навчання мови висуває нові вимоги як до змісту навчання, так і до свідомого його проектування на основі розумного поєднання традиційних та інноваційних методів навчання.

"Методи навчання – це складна педагогічна категорія, завдяки якій реалізуються всі функції навчання: освітня, виховна, розвивальна, спонукальна, контрольна-корекційна та ін." [1: 108].

У педагогіці та лінгвістиці немає єдиної точки зору на класифікацію методів навчання. Останні класифікуються вченими на різних засадах: за джерелами отримання знань (А. Алексюк, Є. Голант, І. Огородников, М. Сорокін, С. Шаповаленко та ін.), за дидактичними цілями (І. Огородников та ін.); за рівнем пізнавальної діяльності (І. Лернер, М. Скаткін), за способом взаємодії вчителя й учнів на уроці (О. Біляєв, Л. Рожило, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін). Вибір класифікації залежить, у першу чергу, від окреслених цілей та завдань навчання. П. Юцявичене [2: 148], узагальнюючи класифікації методів навчання, пропонує такий розподіл:

- методи набування знань;
- методи формування вмінь і навичок;

- методи здійснення творчої діяльності;
- методи закріплення і перевірки знань.

Оптимізація педагогічного процесу за модульно-рейтинговою технологією безпосередньо залежить від вибору методів навчання. Для кращого засвоєння змісту модуля необхідно підбирати комплекс методів, що застосовуються в конкретному дидактичному середовищі.

Сьогодні в методиці навчання мови велика увага приділяється інноваційним методам навчання, як таким, що вирізняються оригінальністю, незвичністю, певними можливостями. Однак не можна стверджувати, що в кредитно-модульній системі навчання педагог повинен обмежуватися тільки інноваційними методами навчання. Викладач має пам'ятати, що обов'язковим складником будь-яких методичних систем та класифікацій є так звані *традиційні методи навчання*. Ефективність застосування теоретично обґрунтованих і впроваджених у практику традиційних методів і прийомів навчання мови підтверджена педагогічною теорією і практикою. Так, О. Біляєв зазначав: "У викладанні мови витримали випробування часом багато традиційних методів навчання, зокрема розповідь учителя, евристична бесіда, спостереження над мовою та ін." [3: 23].

Метою статті є аналіз традиційних методів навчання які необхідно використовувати при формуванні мовнокомунікативних умінь у майбутніх учителів початкових класів.

Розглянемо основні традиційні методи, що найкраще забезпечують реалізацію цілей та завдань нашого дослідження – формування мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів.

Зупинимося на окресленні змісту деяких *традиційних методів*.

Інформаційні методи (лекція, бесіда). Ці методи спрямовані на формування педагогом у студентів нових знань. Мета цього методу – подати студентам навчальну інформацію і забезпечити її сприйняття, осмислення і запам'ятовування.

Лекція пропонує усне викладення навчального матеріалу, вона вирізняється змістовністю, складністю логічних побудов, доказів і узагальнень. У модульному навчанні лекція із засобу передачі інформації перетворюється на навчальне заняття, де викладач дає рекомендації студентам до самостійної роботи, лекція планується так, щоб зацікавити слухачів, збагатити їх інформацією. За змістом і формою представлення інформації лекції поділяються на такі види: проблемні, інформаційні, підсумкові, консультаційні (оглядові). Лекція має відповідати належному науковому рівню, чіткій структурі, єдності змісту і форми, бездоганності у мовному оформленні, цікавому і оптимальному для засвоєння.

З метою актуалізації опорних знань студентів застосовується метод *бесіди*. Цей метод передбачає навчальний вплив педагога засобом ретельно продуманої системи питань, що поступово підводить студентів до закономірних відповідей і – як наслідок – до засвоєння системи фактів, понять, закономірностей. У процесі бесіди студенти мають можливість слухати взірцеве мовлення викладача, висловлюватися самим, що має велике значення для вироблення в них навичок критичного підходу до власного мовлення й мовлення своїх одногрупників, яке в результаті сприяє словесному самовдосконаленню.

У теорії та практиці навчання мови використовуються такі види бесіди: евристична, репродуктивна, узагальнююча, аналітико-синтетична, контрольна-корекційна. Метод бесіди на кожному етапі навчання має різне призначення:

1. Готує студентів до сприйняття нового матеріалу;
2. Сприяє засвоєнню нового;
3. Допомагає застосовувати набуті знання в процесі виконання практичних завдань, вправ.

У методиці викладання української мови використовують різні види постановки запитань: фронтальне, ланцюжкове, комп'ютерне опитування, взаємоопитування, опитування за білетами, експрес-опитування. Вид

опитування, обраний викладачем, підпорядкований меті і характеру навчального матеріалу.

Метод спостереження над мовою. Цей метод допомагає осмислити мовні явища і факти. Метод спостереження може стосуватися всіх рівнів мовної системи – фонетичного, лексичного, граматичного та ін. За допомогою цього методу можна спостерігати, як змінюються, залежно від мети або змісту висловлювання, форми слів, словосполучень, конструкції речень. Його доцільно застосовувати тоді, коли виникає потреба користуватися зіставленням і порівнянням для усвідомлення орфограми.

Використання цього методу має сенс, коли факти і явища, що вивчаються на заняттях з мови, є складними і вимагають того, щоб у них спочатку розібратися шляхом аналізу прикладів, перш ніж вдаватися до відповідного граматичного визначення чи правила.

Наприклад, у системі курсу “Ділова українська мова” (тема "Стилі сучасної української літературної мови") потрібно за допомогою методів стилістичних спостережень удосконалити вміння студентів грамотно будувати тексти різних стилів, робити стилістичний аналіз тексту.

Метод спостереження допомагає студентам повторити й поглибити відомості про стиль. Наприклад:

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства (Конституція України)

Здійснивши спостереження над пропонованим текстом, студенти переконуються в тому, що офіційно-діловий стиль вирізняється документальністю, стабільністю, стислістю, чіткістю, високою стандартизацією вислову, суворою регламентованістю тексту. Широко в цьому стилі використовується суспільно-політична і адміністративно-канцелярська термінологія. Офіційно-діловий стиль вирізняється відсутністю емоційно-експресивних мовних засобів та слабкою індивідуалізацією мовлення.

Знайти відповідь на ряд запитань знову ж таки допомагає метод спостереження. Наведемо приклади:

1. Який стиль характеризується широким використанням складних речень?
2. Важливою рисою якого стилю є використання складних вторинних прийменників, вживання віддієслівних іменників; застосування у ролі головного члена речення дієслів у формі теперішнього часу, що підкреслює позачасовість дії?
3. У реченнях якого стилю зберігається прямий порядок слів?

Метод вправ. Це метод навчання, дидактична суть якого полягає в тому, що педагог за допомогою спеціальних завдань, які виконують студенти, спрямовує їх на вироблення мовних умінь і навичок. Вправи – невід’ємна складова навчання мови, оволодіння культурою усного і писемного мовлення. У кредитно-модульній системі навчання значне місце посідають вправи у формі тестів, алгоритмів, що можуть виконуватися за допомогою комп’ютера, заповненням таблиць та ін.

Дослідники (С. Дмитровський, М. Дорошенко, В. Капінос, Т. Ладжиженська, В. Онищук, М. Пентелюк, Л. Скуратівський, Г. Шелехова, та

ін.) класифікують вправи за різними ознаками: за місцем проведення, тематикою, дидактичною метою, характером і способом виконання, ступенем пізнавальної активності, критерієм комунікативності, за формою тощо.

Нам імпонує класифікація В.Онищука, за якою всі вправи поділяються на *підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні*.

Підготовчі вправи. Підготовчі вправи зазвичай використовують, коли необхідно активізувати раніше набуті знання і навички, наприклад, при вивченні нового матеріалу.

Так, при засвоєнні відомостей про стилі української мови (опорні знання студенти здобули в школі) можна запропонувати такі вправи:

1. Уважно прочитайте текст. До якого стилю він належить? Відповідь обґрунтуйте. Випишіть слова іншомовного походження, визначте за словниками, з якої мови вони запозичені.

Педагогічна практика у навчальних закладах США є одним з основних механізмів формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя. Вона є обов'язковою, проте її об'єм, розподіл за семестрами, види та форми проведення не однакові у різних навчальних закладах. На педагогічних відділеннях університетів практична підготовка менш тривала, ніж у педагогічних коледжах.

Студенти, котрі завершили навчання за програмою бакалавра, проходять підготовку у формі заміни вчителів як інтерни. Ця підготовка включає спостереження у різних класах за різними підходами вчителів до керівництва класом, фіксування даних, техніки опитування та ін. Програма також передбачає академічні заняття з предмета спеціалізації та психолого-педагогічних дисциплін. Інтерни працюють під контролем сьюпервайзора університету, академічного і особистого консультанта.

2. Перекладіть і запишіть замітку по-українськи. З'ясуйте, якого вона характеру, які має літературно-стилістичні засоби.

Внешний вид воспитателя должен быть эстетически выразительным. Недопустимо небрежное отношение к своей внешности. Имея право на украшение в одежде, косметику, учитель во всем должен проявлять чувство

меры и понимание обстановки. Эстетическая выразительность воспитателя сказывается и в том, насколько приветливое у него выражение лица, в собранности, сдержанности в движениях, в скупом, оправданном жесте, в осанке и походке. Ему противопоказаны гримасничество, суетливость, неестественность жестов, вялость. Во всех ваших движениях, жестах, взгляде дети должны чувствовать сдержанную силу, очень большую уверенность в себе. Именно такой – спокойный, приветливый, уверенный – вы наиболее выразительны как человек, именно такой вы наиболее сильны как воспитатель. (3 газеты).

Вступні вправи. Як правило, такі вправи проводяться після опрацювання нового матеріалу, вони допомагають глибше усвідомлювати поняття і правила, виробляють уміння і навички застосовувати теоретичні знання на практиці.

1. Перепишіть текст, поставте і поясніть розділові знаки.

Любий друже вчора нарешті я одержав від тебе листа довгенько ти мені не писав чому так сталося ти пишеш що добре відпочив улітку а де саме ти був що робив Я їздив влітку з батьком у Карпати як там гарно які чудові краєвиди скільки нового я там побачив мені здається що мандрівки це найкращий відпочинок може поїдемо наступним літом разом ти пишеш також що прочитав останнім часом багато цікавих книжок а які саме напиши і я візьму їх в бібліотеці пиши мені частіше і я буду акуратно відповідати до побачення твій Андрій.

2. Складіть і запишіть речення у яких пропоновані нижче слова виступають складеними підметами. Підкресліть граматичну основу речень. Чому зв'язки між підметом і присудком у таких реченнях називаються координацією. *Четверо вершників, кілька машин, п'ять студентів, днів з десять, сестра з братом, два трактори, безліч листів, кілька гривень, двадцять п'ять учнів, двоє рибалок, багато студентів.*

Тренувальні вправи. Специфіка мовного матеріалу, вміщеного у тренувальні вправи така, що засвоєння його потребує постійної активізації відповідних умінь і навичок. Це досягається тренуванням. Наприклад :

1. Від поданих слів утворіть прикметники за допомогою суфікса –ськ (ий), користуючись такою схемою:

кінцевий основи

к, ч, ц + -ськ (ий) → пиши – **цьк** (ий);

г, ж, з + -ськ (ий) → пиши – **зьк** (ий);

х, ш, с + -ськ (ий) → пиши – **ськ** (ий);

інші приголосні + -ськ (ий) чергування не відбувається.

Овруч, Ніцца, Золотоноша, Ясси, Запоріжжя, Тбілісі, Кавказ, Черкаси, Ірпінь, Хортиця, Рига, Владивосток, Бортничі, Казбек, Прилуки, Сиваш, Норвегія, Острог, Одеса, Умань, Кременчук, Висока Піч, Іршанськ, Коростень, Ружин, Великі Луки, Нова Борова, Карабах

2. Користуючись російсько-українським фразеологічним словником, перекладіть на українську мову стійкі словосполучення:

Надеяться на авось, искупить грех, ласкати слух, пригвоздити к позорному столбу, тянуть канитель, ворон считать, держати ушки на макушке, добрый молодец, бразды правления.

Завершальні вправи. До завершальних вправ належать проблемні завдання практичного характеру, творчі роботи, а також контрольні роботи (вправи). Такі вправи передбачають застосування набутих умінь і навичок у нових умовах. Ефективними є завдання на зразок:

1. Допишіть пропущену частину складного речення, поставте правильно розділові знаки.

Щоб стати вчителем... . Тоді ціну йому знаєш... Хто хоч один раз украде... . Якщо раніше встанеш... . Наука вчить... . Зло нічого не дає... . Щоб рибу їсти... .

2. Перекладіть по-українськи і введіть у речення офіційно-ділового стилю.

Без ущерб, для поощрення, получитъ деньги из кассы, поставитъ в пример, обратится к лектору, любовь к труду, собрались возле кабинета, ждут около сельсовета, в их часть, в течение года.

Отже, наше дослідження орієнтується одночасно і на традиційні, і на інноваційні методи, оскільки для формування мовнокомунікативних умінь у майбутніх вчителів-класоводів важливі всі рівні пізнання і всі види та типи дидактичних форм і методів навчання

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М.І. Пентелюк. – К: Ленвіт, 2004.– 400 с.
2. Юцявичене П. Теория и практика модульного обучения. – Каунас: Швиеса, 1989. – 272 с.
3. Біляєв О.М., Симоненкова Л.М., Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т. Навчання української мови в 10 – 11 класах: Посібник для вчителя. – К.: Освіта, 1998. – 143 с.